

מבט על, גיליון 595, 20 באוגוסט 2014

המשכיות או שינוי המדיניות הקיימת בעקבות מלחמת "צוק איתן"?

שמעון שטיין ושלמה ברום

עמדות ישראל כפי שבאו לביטוי במשא ומתן שהתקיים בתיווכה של מצרים – עד שקרס ב-19 באוגוסט 2014 – מלמדות על היעדר שינוי בתפיסה הישראלית את ניהול הסכסוך מול חמאס בעזה, למעט כמה התאמות טקטיות המתחייבות מהמצב. במילים אחרות, ההמשכיות ממשיכה להנחות את קובעי המדיניות. כל זאת למרות שמרווחי הזמן המתקצרים בין שלושת סבבי הלחימה עם חמאס בשנים האחרונות צריכים היו לגרום לספקות באשר ליעילותה של תפיסה זאת.

כמה מרכיבים בסיסיים בחשיבה הישראלית מונעים את שינוי התפיסה

א. הפרספציה שמאבק בין ישראל לחמאס הינו משחק סכום אפס. קיימת התעלמות מכך שיכולים להיות מצבים שבהם שני הצדדים מרוויחים. כך לדוגמה, שיפור במצב האוכלוסייה העזתית טוב לחמאס וטוב לישראל. הוא מאפשר אמנם לחמאס להציג הישגים, אבל באותה עת הוא מייצר לחץ על חמאס לשמור על השקט. שהרי מי שאין לו דבר לאבד, יתמוך בפיוץ המצב באמצעות שימוש באלמות.

ב. המחשבה שכדי להחליש את חמאס יש להמשיך ולהחזיק את רצועת עזה במצב של תת-קיום, כלומר ללא משבר הומניטרי, אבל לא הרבה מעבר לכך. למשל, הפעילות הכלכלית בעזה צריכה להמשיך להיות מוגבלת. המשאיות ינועו רק בכיוון אחד ויכניסו סחורות אל הרצועה, אבל לא יהיה יצוא סחורות מהרצועה.

ג. התמכרות למושג של "תמונת ניצחון". חמאס יכול להציג כל שינוי במדיניות הישראלית כלפי עזה כניצחון, ולכן אין לשנות מדיניות זו. יוזכר בהקשר זה, כי בסוף מלחמת יום כיפור (1973), מצרים הציגה לאזרחיה תמונת ניצחון במצב שבו כוחות ישראל נמצאו ממערב לתעלת סואץ והארמיה השלישית הייתה נצורה, ובכל זאת אינטרסים ישראלים לא נפגעו. יש הטוענים שזה היה אחד הגורמים שהניעו את התהליך שהוביל לשלום עם מצרים.

ד. תמיכה בהמשך בידול רצועת עזה מהגדה המערבית. עמדה זו מתבססת על האשליה של הפרד ומשול וההנחה שאפשר להפריד בין שני האזורים תוך טיפול בכל אחד מהם בנפרד בלא שישפיעו אחד על השני.

ה. עבאס אינו נתפס כפרטנר, ובוודאי לא כמי שיכול להוביל את הגדה ואת הרצועה להסכם עם ישראל, ולכן יש להתנגד – לפי תפיסה זאת – לממשלת אחדות עם חמאס.

ו. חששות והסתייגות באשר למעורבות בינלאומית ובמסגרתה פיקוח בינלאומי על ביצוע הסכמים.

השאלה שצריכה להישאל היא האם לנוכח הכישלונות החוזרים ונשנים בשנים האחרונות בהקטנת התמריץ עבור חמאס לפתוח בירי לעבר ישראל לא הגיעה השעה לנסות – בעקבות "צוק איתן" – ליצור נקודת מפנה במאזן הגורמים המשפיעים על המוטיבציות החיוביות והשליליות של חמאס, וזאת דרך התנהלות שונה של ישראל. אם התפיסה הישראלית לא תשתנה, סביר להניח, כי חידוש הלחימה הינו רק עניין של זמן. רק שינוי בסיסי בתפישה ייצור סיכוי שלא לשוב בחלוף זמן למעגל הלחימה.

שלושה המרכיבים המרכזיים באסטרטגיה שצריכה להנחות את ישראל

א. היפרדות מהתפישה שנכשלה ולפיה ניהול סכסוך הינו תחליף ליישוב הסכסוך, וחזרה לתפישה החותרת לפתרון הסכסוך. אין זה אומר שצריך להתעלם מהמציאות הפוליטית בשני הצדדים, שכנראה אינה מאפשרת יישוב הסכסוך בלוח זמנים קצר. התהליך יהיה קשה והדרגתי, אבל חשוב להגדיר כבר בראשיתו, שהמטרה הינה יישוב הסכסוך. חשוב בהקשר זה לצקת תוכן חדש לתוך המתכונת של יישוב הסכסוך, שעיקרו תכנית ברורה ובעלת היתכנות להוביל להסדר, שממנה יגזרו לאחור הצעדים ההדרגתיים להשגתו. צעדים אלה יכולים להיות, לצד המשא ומתן, בעלי אופי של הסכמים חלקים וגם צעדים חד-צדדיים. ראוי

לציין בהקשר זה שחמאס עצמו אימץ תפיסה של הסכם חלקי עם ישראל בדמות ה"הודנה" (שביתת נשק) ארוכת טווח.

ב. הפנמה של המציאות, שבה תפיסת הבידול בין עזה לגדה נכשלה, ומכאן, הצורך לחתור לשילובה מחדש של עזה ברשות הפלסטינית. צעד ראשון בכיוון זה צריך להיות הכרה בממשלת האחדות הלאומית ונכונות לעבוד עמה. זאת ועוד, יש לדאוג לכך שמאמצי השיקום והבנייה בעזה ינותבו דרך הרשות הפלסטינית. בהקשר זה, יש להתנות את פתיחת המעברים וההקלות בסידורים בסמוך לגבול שבין עזה לישראל בנוכחות כוחות ביטחון של הרשות בצד העזתי.

ג. יש צורך לחתור ליצירת מציאות של חיים כלכליים תקינים בעזה עד כמה שהדבר ניתן (כולל כמובן ייצוא וייבוא). אין כל סיבה שהרצועה לא תייצא לישראל ירקות ומוצרים אחרים. צריך לחתור למצב (שהיה), שבו מפעלים ישראלים חוזרים לעבוד עם קבלני משנה עזתיים. יש צורך גם להרחיב את תחום הים שבו דיגי עזה יכולים לדוג.

במקביל לשיקומה הכלכלי של עזה יהיה צורך לטפל במניעת התעצמותו המחודשת של חמאס ויתר ארגוני הטרור בעזה כשלב בדרך להשגת המטרה (הנראית היום כבלתי ריאלית) של פירוז הרצועה או במילים אחרות – של פירוק חמאס ויתר הארגונים מנשקם. הפתיחות הגדולה יותר לצורכי האוכלוסייה האזרחית בעזה תקל על שיתוף פעולה אזורי ובינלאומי במניעת התחמשות חמאס. יישום שתי המטרות – זו הכלכלית וזו הביטחונית – לא יתאפשר ללא שילוב מדינות נוספות. צריך לחתור להקמת "קואליציה של הרוצים" שתכליתה תהיה לסייע לצדדים ביצירת מציאות חדשה בעזה. על קואליציה זו לכלול מדינות דוגמת מצרים (לה יהיה תפקיד מרכזי בתרומה לשינוי המציאות סביב עזה), סעודיה, המפרציות (למעט קטאר) וירדן. אלו מדינות שהמכנה המשותף שלהן (ושל ישראל) הוא **מחד גיסא** הסלידה מחמאס, הנמנה בראייתם על הגוש הרדיקלי/אסלאמיסטי, הכולל גם את איראן, טורקיה וקטאר, ו**ומאידיך גיסא** הן תומכות בנשיא הרשות עבאס, וכפועל יוצא מחייבות את שיבת הרשות לעזה ודחיקת חמאס. שילוב מדינות אלה יתאפשר רק בקונטקסט שבו ייווצר סיכוי לשינוי אמיתי ביחסי ישראל והפלסטינים. במילים אחרות, על ממשלת ישראל יהיה בתמורה לשילובן לשנות את תפיסתה, כפי שתואר לעיל. גם ארצות הברית והאיחוד האירופי – אשר במהלך הלחימה הבהירו במקביל לצורך בהפסקת אש את החשיבות של השגת הסכם קבע, שיבטיח את ביטחון ישראל ויענה על הצרכים ההומניטריים של עזה – יצטרכו להשתלב בקואליציה ולהוכיח את נכונותם לא להסתפק בהצהרות, אלא גם להירתם ליישום הממד הכלכלי והביטחוני של ההסכם שיושג. כדי להדגיש את מחויבות הצדדים והמדינות המסייעות רצוי לשקול לעגן את ההסכם שיושג ואת המנגנונים ליישומו בהחלטת מועצת הביטחון.

לסיכום, על פי האמרה הידועה, אם הדבר אינו שבור – אל תטרח לתקנו, סיבוב מלחמתי שלישי בתוך שש שנים מלמד, כי התפיסה שהנחתה את ישראל עד כה נכשלה. החלופה שהוצעה לעיל מציעה תפיסה שונה הטומנת בחובה פוטנציאל לשינוי מדורג ולאורך זמן גם בתפיסות הבסיסיות של חמאס, שבפניו יעמדו שתי אפשרויות: או שהארגון ישתלב בתוך התהליך של השגת יציבות בעזה ואז ימצא עצמו במצב שבו האילוצים על פעילותו האלימה הולכים וגוברים והוא יאלץ לשנות תפיסות בסיסיות, או שידבק באלימות ויהפוך בהדרגה לחלש פוליטית ובלתי רלוונטי.